

EFECTELE VIOLENȚEI TELEVIZATE ASUPRA COPIILOR**Ludmila RUSNAC***Catedra Jurnalism*

L'article est axé sur les effets des émissions télévisées, y compris celles de la République de Moldova, produits sur le comportement des enfants. L'auteur, en commençant par la théorie de l'éducation, argumente l'opportunité de la responsabilité de la télévision pour le comportement des jeunes spectateurs.

Noile realități sociale din ultimele decenii au impus mass-media să-și redirecționeze modalitățile de selecție și prezentare a informației. Se încearcă, și nu fără succes, promovarea altor valori, pe care publicul, devenit de curând democrat, le acceptă ca pe ceva firesc și demult așteptat. Una dintre aceste „valori” sau, mai bine zis, pseudovalori este violența mediatică, fenomen care a suscitat un șir de dezbateri atât în presă, cât și în literatura de specialitate, fiind abordat diferit de către specialiștii în domeniu.

De la cea mai fragedă vârstă copilul se informează despre lumea înconjurătoare. Sursele care îi ajută sunt foarte variate: părinții, colegii, profesorii și, desigur, mass-media. Foarte importante sunt în acest sens informațiile preluate de la televizor sau de pe Internet.

Problema constă în faptul că un minor nu este încă bine pregătit să discearnă realitatea de ficțiune. Caracterul spectaculos, foarte credibil al televiziunii îi îndeamnă pe copii să creadă că realitatea în care ei trăiesc nu este una diferită de realitatea pe care o văd la micul ecran. Atât pentru copii, cât și pentru adolescenți, televiziunea este ca o oglindă în care ei se privesc și se regăsesc imitând comportamentul personajelor care le pun la dispoziție modele.

Altfel spus, responsabilitatea televiziunii pentru comportamentul tinerilor telespectatori are un efect net proporțional timpului petrecut în fața televizorului. Nimeni nu poate pretinde astăzi că acest „prieten” care a devenit deja un membru al familiei ne poate cauza ceva rău. Referindu-ne la efectele violenței asupra copiilor, fie este vorba despre un efect direct, de moment, sau primordial, indirect, transpus în timp, nu putem trece cu vederea dezvoltarea unui „viitor pericol pe care deja îl generează violența” [1] televizată, prin influența pe care o exercită asupra educației lor.

Vizionarea programelor televizate reprezintă deseori pentru copii și adolescenți cel mai frecvent mijloc de petrecere a timpului liber și tot ei își asumă și libertatea de selecție a programelor și emisiunilor pe care doresc să le vizioneze. Care sunt programele ce pot suscita interesul unui minor nu este greu de ghicit: filmele de acțiune, filmele de aventuri, comediile hollywoodiene și filmele în desen animat care să conțină lupte, rafale de foc, explozii, omoruri etc.

Lumea colorată a Internetului fascinează, „subjugă și domină” [2]. Jocurile propuse de acest sistem informațional, unic în felul său, au devenit ceva indispensabil pentru copiii din mediul urban. Nu este o problemă dacă nu există un calculator în familie, copilul poate accesa Internetul în orice centru de calculatoare din oraș. Filmele în desen animat despre Ceburașka și crocodilul Ghena sunt un fenomen deja învechit. În locul lor au apărut diferiți pokemoni și războinici interplanetari care au subjugat în totalitate atenția copiilor, ca de exemplu: „Super Fighter”, „Agent M 69”, „Waron Terrorism”, „Alien Attak”, „Alien Clones”, „Robot Rage” și multe altele.

Trebuie să menționăm faptul că majoritatea filmelor în desen animat și a jocurilor pe internet conțin scene de agresivitate, bătăi, lipsă de respect. Adresări ca: „жирный тупица”, „дурак”, „идиот”, „водолаз-вонючка” și fraze de tipul: „лупи брата пока он не взвоет”, „поставь брату подножку”, „ты куда лезишь, идиот?”, „засесть за свои вонючие уроки” sunt foarte frecvente... și atât de ușor de imitat!

Fără îndoială, televiziunea este prima instanță de socializare ce permite selectarea conținuturilor pentru a fi valorificate, dar cercetătorul George Bryant ne spune că „foarte frecvent auto-selecția inițială de către copii este influențată de către vedetele de televiziune preferate” [3]. Copiii devin astfel „agenți ai propriei socializări” [4]: unii receptori preferă să vizioneze producții hollywoodiene în care rolul central este interpretat de către Van Dame, Chuk Noris, Bruce Lee etc. și tind să mimeze comportamentul acestora atunci când se ivește momentul.

Gradul expunerii copiilor și adolescenților la emisiuni cu conținut negativ este relativ ridicat și din alte considerente, unul dintre acestea fiind lipsa propriu-zisă a emisiunilor pentru copii la posturile de televiziune cele mai cotate. Procentajul cel mai ridicat revine postului de televiziune M 1, care include în grila zilnică de program circa 7,2% emisiuni pentru copii. Postul rusesc de televiziune ORT are un volum redus de informație destinată copiilor, toată atenția de care se bucură aceștia se rezumă la emisiunea „Noapte bună, copii”, cu o durată de 15 minute (3,2% din volumul total). NIT-ul, „un post al tuturor”, nu este interesat de copii ca telespectatori, filmele în desen animat fiind în acest sens unica „bucurie” a micului telespectator și aceea întreruptă de zeci de ori de publicitate la băuturi alcoolice, țigări, absorbante etc. Nici nu e de mirare faptul că statistica opinează vizionarea a cel puțin un film porno și unul de groază de către copiii cu vârsta cuprinsă între 12-13 ani.

Din aceste considerente, este corect să considerăm că violența din programele de televiziune este responsabilă de anumite comportamente și atitudini ale copiilor, influențând procesul de socializare a acestora. Prin difuzarea și promovarea diferitelor tipuri de violență, televiziunea îi determină pe copii să creadă că violența face parte din viața obișnuită și că este normal să o valorizeze. Și ei o fac, deoarece reacționează sincer la imagini și învață să trăiască după legile lumii ecranului.

Din această cauză, în ultimele decenii se accentuează o diminuare vizibilă a rolului educațional al televiziunii în societate. Din ce în ce mai mult prevalează caracterul comercial al presei și dorința de a înregistra profit indiferent de mijloace. Li se acordă mai multă atenție acelor programe care au un rating ridicat și atrag mai multă publicitate. Publicitatea aduce bani; or, nici un post de televiziune nu dorește să fie unul falimentar. Televiziunea pune accent pe dreptul său de a selecta imaginile oferite publicului și pe drepturile utilizatorilor de a primi tipul cerut de informație. Publicul este cel care plătește, deci are dreptul să aleagă ce vrea să privească și televiziunea îi îndeplinește orice moft, chiar exagerând pe alocuri. Funcția de educare a publicului se pierde, spre regret, undeva între cerere și ofertă, între tendința de a face jurnalism profesionist și dorința de a înregistra profit din activitatea prestată. După cum a subliniat cercetătorul George Gerbner într-un articol din „Caiete despre securitatea interioară”, consacrat violenței în mass-media, „violența televizată nu reflectă nici libertatea de expresie a creatorilor, nici cererea publicului, este produsul unui sistem de marketing planetar ce exercită un efect de incubație culturală și contribuie pe termen lung la o devalorizare a lumii” [5]; or, dacă acceptăm ideea că violența la televiziune trebuie înțeleasă ca parte a unui scenariu complex, ea este totodată și o reflecție a relațiilor sociale înregistrate la un anumit moment.

La copiii de vârstă preșcolară există tendința de imitare directă a modelelor comportamentale înconjurătoare, iată de ce mass-media și, în special televiziunea, trebuie să aibă grijă de calitatea modelelor pe care le oferă. Cercetătorii atenționează asupra faptului că oamenii sunt deosebit de sensibili la violența propagată prin intermediul televiziunii în adolescența timpurie – perioadă a vieții ce constituie fundamentul abilităților sociale și al personalității de mai târziu. S-a remarcat, de asemenea, că copiii care urmăresc cu regularitate, alături de părinții lor sau de frații mai mari, producțiile hollywoodiene ce transmit mesaje ușor de recepționat și nu cer un efort psihic sporit din partea recipientilor, sunt mai agresivi în societate și mai indiferenți la problemele semenilor lor. Mai mult chiar, ei vor transmite și colegilor „valorile” preluate de la televizor, sugerându-le să răspundă agresiv atunci când sunt bruscați. Acesta este efectul permisivității totale din partea părinților.

Există însă și alte păreri. Bunăoară, cercetătorul american George Gerbner, care a studiat îndeaproape efectele „cultivării” copiilor prin violență, lansează ideea de „purificare” [6] a tinerilor prin violența promovată de către televiziune. Conform Teoriei Cultivării, una dintre cele mai controversate teorii mediatice, „violența televizată nu declanșează comportamente, ci doar întărește valorile deja existente la nivelul întregii societăți” [7]. Fiind expuși, deci, la programele televizate ce conțin elemente de violență fizică sau verbală, copiii și tinerii își consumă în imaginar dorințele de comportament violent.

O problemă care a generat un șir de discuții printre specialiști ține de influența părinților asupra selecționării programelor care pot fi privite de către copii. Începând de la 13-14 ani părinții ar trebui să-și educe copiii să facă diferență între informația obiectivă și informația cu caracter comercial, utilizată pentru creșterea audienței; or, familia rămâne totuși principala „universitate” de formare a personalității, deoarece ea este cea care, primordial, transmite un ansamblu de valori noului membru.

În condițiile sociale autohtone relația părinte-copil este una cu totul specială. Nu poate fi contestat faptul că avem foarte mulți copii care sunt privați, din diferite cauze, de atenția părinților și lăsați să aleagă singuri ce pot și ce nu pot privi la televizor.

Contactul părinților cu copiii deseori este superficial, mai ales în mediul rural, fie din cauza:

- serviciului, părinții având foarte puțin timp liber;
- lipsei unuia dintre părinți, fie părinții se află în divorț, fie unul dintre ei este plecat peste hotare; respectiv, scade atenția față de copilul aflat în formare;
- lipsei ambilor părinți, fie sunt plecați peste hotare, fie copilul este orfan;
- prezenței ambilor părinți, dar care practică o educație de tip libertinian în care se pune accent pe libertățile copiilor, considerându-se că etapa interdicțiilor a apus demult. Această din urmă categorie de părinți consideră că televizorul îi oferă copilului informația necesară pentru a se forma ca personalitate și, atunci când vine timpul să intre în contact direct cu realitatea, o cunoaște deja și știe cum trebuie să se comporte.

Libertatea excesivă este la fel de dăunătoare într-o familie ca și antagonismul. Calea ideală de educație a copilului trebuie să se bazeze pe confruntare, doar atunci se pot înainta pretenții serioase privind o educație sănătoasă a copilului, viitorului model comportamental.

Ce putem face pentru a putea opri sau macar diminua impactul distrugător al violenței televizate asupra copiilor? Prezentăm în continuare câteva propuneri care ne pot ajuta în acest sens:

- O soluție propusă de însuși furnizorul de violență – televiziunea – sunt semnele de interdicție ce apar pe micul ecran înainte de începerea programelor care conțin elemente de violență, sex, droguri etc. Dar practica a demonstrat că acestea au un efect scăzut printre copii.
- Părinții ar trebui să fie cei care decid ce emisiuni sau filme de aventuri, de acțiune pot fi urmărite de către copil și să le limiteze pe celelalte. Deși aici există un reverso al problemei: se declanșează teoria „fructului interzis”, interesul copilului crește atunci când îi este interzis să privească un anumit program.
- Părinții vor decide câtă violență, sex le este permis copiilor să privească în funcție de maturitatea lor și pregătirea psihologică.
- Se vor stabili niște limite referitor la timpul petrecut în fața televizorului, deoarece televiziunea inhibă procesele de imaginație, foarte importante în primele decenii de viață.
- Copilul va fi obișnuit să analizeze atent ceea ce vede și aude la televizor și să facă diferența dintre realitate și ficțiunea televizată.

Este evident faptul că scenele de violență deranjează totuși o anumită categorie de telespectatori, iar violența prezentată în exces conduce la desensibilizarea opiniei publice. Este incontestabil faptul că violența prezentată la televizor este o transpunere a vieții reale, dar tocmai capacitatea televiziunii de a prezenta continuu și simultan evenimente care se produc pe întreg globul pământesc implică responsabilități și mai mari.

Referințe:

1. Paquette G. Profil de la violence à la télévision canadienne . - Quebec, 1994, p.234.
2. Dobrescu P., Bargaoanu A. Mass media și societatea. - Iași: Polirom, 2003, p.273.
3. Bryant J. Thomson S. Fundamentals of Media Effects. - New York: McGraw-Hill, 2001, p.72.
4. Ibidem, p.74.
5. Gerbner G. Cultural Indicators Project. Online // <http://nimbus.temple.edu/~ggerbner/ci.html>
6. Gerbner G. Communications Technology and Social Policy: Understanding the New Cultural Revolution. - New York: Interscience Publication, 1973.
7. Werner J. Severin J. Tankard J. Perspective asupra teoriilor comunicării de masă. - Iași: Polirom, 2004, p.293.

Prezentat la 14.03.2007